

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILINI O`QITISH METODLARI

Guliston davlat pedagogika instituti
“Xorijiy til va adabiyoti” fakulteti
Sharifova Farangiz Fahriddin qizi va
Qurbonaliyeva Parizoda Dilshod qizi

Annotatsiya:

Maqolada boshlang'ich sinflarga ingliz tilini oson va qiziqarli o`qitish metodlari atroflicha yoritilgan. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o`quvchilarining qiziqishlari inobatga olingan holda dars o`tish usullari bilan tanishishingiz mumkin.

Katil so'zlar: Chet tili, takomillashtirish, boshlang'ich sinf, muloqot, diagramma, nazariya

Hozirgi kunda dunyoning eng rivojlangan davlatlarida muhim rol o`ynayotgan ingliz tili va uni o`rganishga bo`lgan talab va ehtiyojlar O`zbekistonda ham kuzatilmoqda. Buning misolida 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan “Chet tillarini o`rganish tizimini yanada takomillashtirish to`g`risida” gi O`zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorida va 2013–2014-o`quv yilidan boshlab umumta`lim maktablarining boshlang'ich sinflarda xorijiy tillarni to`xtovsiz o`rgatishning joriy etilishini ko`rsatsak bo`ladi. So`nggi paytlarda ingliz tilini o`rganadigan har qanday yoshdagi odamlar soni juda ortib bormoqda. Buning asosiy sababi, hayot jarayonida ingliz tilini bilmasdan yashash qiyinlashib bormoqda. Hozirgi kunda internet tarmoqlaridagi ma`lumotlarning ko`pi ingliz tilida. Biroq til o`rganish ham yosh davrlariga bog`liq.

Ota-onalar o`z farzandlariga yangi tilni kiritishni xohlashlari uchun ko`p sabablar mavjud. Ehtimol, ularning oila a`zolari chet elda yashaydilar. Ehtimol, ularning farzandi yangi tilni o`rganishga qiziqish bildirgandir. Ehtimol, ular uyda o`rganish uchun qiziqarli yangi ko`nikmalarni qidirmoqdalar. Va, ehtimol, ular shunchaki global hamjamiyatning har tomonlama rivojlangan a`zolari bo`lishlarini xohlashadi!

Hatto, olimlar bolalar kattalarga nisbatan tilni tezroq va osonroq o`zlashtirishlarini isbotlashgan. Bolalarda til o`rganishga bo`lgan tabiiy moyillik, ularda taqlid qilish xususiyati kuchli ekanligi, kattalarga qaraganda bolalar vaqtining ko`pligi va o`rgangan ma`lumotlarni tez xotirada saqlashi buning asosiy sabablaridan hisoblanadi. Shuni aytish mumkinki, yosh bolalarning miyasi elastikligi va asab tizimining tez shakllanishi tufayli boshlang'ich sinf o`quvchilar tillarni tez o`rganishlari mumkin. Bu ba`zan "tanqidiy davr" deb ataladi. “Tanqidiy davr” bu organizm normal rivojlanishning bir qismi sifatida yuzaga keladigan va keyingi bosqichda takrorlanmaydigan o`ziga xos ta`lim, hissiy yoki ijtimoiy tajribalarga asosan ochiq bo`lgan hayotning dastlabki bosqichidir. Tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki, ikkinchi tilni o`rganish xotira, diqqatni jamlash va ko`p vazifalarni bajarish qobiliyatini yaxshilashdan tashqari, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va tinglash qobiliyatlarini oshiradi. Boshqa tillarni

biladigan bolalar, shuningdek, rivojlangan ijodkorlik va aqliy moslashuvchanlik belgilarini ko'rsatadi. Bir tadqiqotda, 7 oylik bolalar, agar ular bir nechta tillarni bilsalar, turli vazifalarni bajarishda kognitiv moslashuvchanlikni ko'rsatdilar.

Yosh o'quvchilarga ingliz tilini o'rgatish muhim ishdir. Yosh o'quvchilarda ularni rag'batlantirish juda yaxshi ta'sir qiladi. Ularning intellektual, jismoniy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi. Qoniqarli o'quv dasturini ishlab chiqish uchun tadqiqotchilar bazi bir ishlar olib borgan, bular: o'quvchilarning ehtiyojlari va til ehtiyojlarini tahlil qilish, o'quv rejasini tuzish kiradi. Tadqiqot usuli nuqtai nazaridan tadqiqotchi ma'lumotlarni to'pladi: rejalashtirish, kuzatish, harakat qilish va aks ettirish jarayoni. Bu usullarni yosh o'quvchilarni o'qitishda foydalanishdi.

Yosh o'quvchilarga ingliz tilini o'rgatishning eng muhim jihatlaridan biri bu qiziqarli va ijodiy o'quv muhitini yaratishdir. Aksariyat bolalar uchun ingliz tilini o'rganish ularning o'rtacha kunidagi navbatdagi mashg'ulotdir.

Yosh o'quvchilar uchun qiziqarli o'qitish usullari mavjud bo'lib, bular:

- darslarni qo'shiqlarga aylantirish;
- yangi lug'atni tasvirlash uchun vizual diagrammalar yaratish;
- grammatik qoidalarni eslab qolish uchun mnemonik qurilmalarni rag'batlantirish;
- dars davomida o'z-o'zidan yoki izchil dialoglarni to'qish;
- yakka o'quv mashg'ulotlarini o'yinlar bilan to'xtatish;
- rolli o'ynash orqali lug'atni ko'rib chiqish.

O'yin o'quvchilarning o'zaro va o'qituvchi bilan muloqotga kirishishga bo'lgan qiziqishlarini faollashtiradi, nutqiy hamkorlikka bo'lgan tenglikni yaratib beradi, xamda ular o'rtasidagi an'anaviy psixologik to'siqni olib tashlashga imkon beradi. Rolli o'yinlar o'quvchidagi uyatchanlik, o'ziga ishonchsizlik xissiyotlari ustidan g'olib chiqish, shu bilan birga o'zida ingliz tilida so'zlashish qobiliyati borligiga ishonch hosil qilishiga imkon beradi. Oddiy suhbat va munozaralarda ko'proq tilni yaxshi biladigan o'quvchilar faol ishtirok etadi. Uyatchan o'quvchilar esa suhbatga aralashmay o'zlarini chetga tortadilar.

Rolli o'yinlarda har bir o'quvchiga rollar bo'lib beriladi va nutqiy muloqotda har birining faol ishtirok etishi talab etiladi. Amalda rolli o'yinlarda barcha o'qitish jarayonlari nutqiy faoliyatga qaratilgan bo'ladi. Bunda nafaqat so'zlayotgan, balki uni tinglayotgan o'quvchining ham faol bo'lishi, ya'ni o'z suhbatdoshini tushuna olishi va uning savoliga to'g'ri javob bera olishini talab qilinishi lozim. O'quvchi o'yinlarni ingliz tilida o'ynasagina ingliz tiliga qiziqishi ortadi, shu bilan birga ingliz tilini yanada chuqurroq o'rganadi.

Bolalar o'quv jarayoniga o'yinlar va qiziqarli tadbirlar jalb qilinganda yaxshiroq o'rganadilar. 'Scrabble' kabi oddiy stol o'yinlari, 'Hangman' kabi onlayn o'yinlar yoki 'Wordpower' kabi ilovalar bolaning ingliz tilini yaxshilash va eshitish usuli orqali unga imlo va talaffuzni o'rgatish uchun ishlatilishi mumkin.

Simon Says: Klassik Saymon tinglash qobiliyatini mashq qilish uchun juda yaxshi. Siz undan tana qismlarini (“Simon says touch your head”) yoki predloglarni (“Simon says put your foot on your chair”).

Mother May I: Harakatli o'yinlaringizni bir qadam oldinga olib boring va Mother May I o'ynang. O'quvchilaringiz o'yin maydonining narigi tomoniga yugurishda qanday qadamlar qo'yimoqchi ekanligini tasvirlash uchun har xil sifatlardan foydalanishlari mumkin.

Memory: Xotira so'z boyligini o'rganish uchun juda yaxshi. Bir kartaga lug'at so'zini va boshqasiga so'zni ko'rsatadigan rasmni qo'yishga harakat qiling. Yoki ikki xil kartaga sinonimlar yoki antonimlarni qo'ying. Barcha kartalarni stol ustiga qo'ying va talabalar gugurt qayerdaligini eslab qolishga harakat qiling.

Kichik yoshdagi bolalarni o'rgatishda faollik juda muhimligini unutmang! Til o'rganish o'yindir! Yosh o'quvchilarning e'tiborlari qisqaroq, ya'ni siz sinfni munosib tarzda tinchligini saqlab turishingiz kerak. Juda yosh bolalar uchun mashg'ulotlar orasidagi qisqa tanaffuz ham ularning chalg'itishiga olib kelishi mumkin. O'tish davrida diqqatni jamlash uchun ularni o'rnidan turib qisqa jismoniy mashqlar qilish yoki keyingi mashg'ulotga tayyorlanayotganingizda o'quvchilarni qo'shiq kuylash va raqsga tushirishga harakat qiling. Shunday qilib, ularning energiyasi va hayajonlari boshqariladi.

Har qanday sinfni, ayniqsa yosh o'quvchilar va o'smirlarga ingliz tilini o'rgatishning birinchi qoidasi kuchli sinfni boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishdir. Yangi kelgan o'qituvchilar uchun bu qiyin bo'lishi mumkin, ammo agar siz turli uslublar va taktikalar bilan tajriba o'tkazishga tayyor bo'lsangiz, bu tezda rivojlanadigan narsa. Sinf qoidalarini boshidan o'rnatish, faoliyatni diversifikatsiya qilish va sinf qoidalarini muntazam ravishda ko'rib chiqish - bu yosh o'quvchilar yoki o'smirlar sinfini samarali boshqarishning bir necha yo'li hisoblanadi.

Bolalar yangi ma'lumotni o'rganish bilan birga, ularning miyalari bir vaqtning o'zida muhim mahoratni rivojlantiradi: tasniflash. Yangi bilim va ogohlantirishlarni guruhlariga ajratish orqali miya kerak bo'lganda uni yana osongina topishi mumkin.

Taniqli bolalar psixologlaridan biri Jan Piaget bu toifalarni "sxema" deb atagan. Sxema nazariyasiga ko'ra, yangi ma'lumotlarni samarali tasniflash uchun yaxshi tayyorlangan bolalar ushbu ma'lumotni eslab qolishlari va undan aniqroq foydalanishlari mumkin; boshqacha qilib aytganda, ular yaxshiroq o'rganuvchilar bo'lishadi.

Va ma'lum bo'lishicha, ikkinchi tilni o'rgangan bolalar toifalarga ajratishda ko'proq mahoratli bo'lishadi. Bir nechta tillardan foydalanish kontekstga asoslangan alohida lug'at va sintaksis to'plamiga kirish qobiliyatini talab qiladi; va bu qobiliyat boshqa sxemalarga ham tarjima qilinadi.

Til odamlarga narsalarni, g'oyalarni va munosabatlarni tushunarli shaklda ifodalash va natijalarni boshqa odamlarga etkazish imkonini beradigan narsadir. Yaqinda tilshunoslar identifikatsiyada tilning ahamiyatini tan olishdi. Til bizga o'zimizni kim deb o'ylayotganimizni va boshqa odamlar bilan qanday bog'langanimizni ifodalash imkonini beradi.

Siz qilishingiz mumkin bo'lgan eng muhim narsalardan biri bu so'zlaringiz bilan harakatlar bilan birga bo'lishdir, shunda bolalar siz nima qilishni yoki aytishni xohlayotganingizni ko'rishlari va eshitishlari mumkin. Ular aniq lug'atni bilmasalar ham, nimani nazarda tutayotganingizni tushunishadi.

Xulosa qilib aytganda, ikkinchi tilni o'rganish o'sib kelayotgan yoshlar uchun yaxshi kelajak qurishga imkoniyat yaratadi. Maktab va bog'cha yoshdagi o'quvchilarni ikkinchi tilni o'rganishga qiziqtirish va imkoniyat yaratish yaxshi kadrlarni yetishib chiqishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://cyberleninka.ru>
2. <https://eltexperiences.com/teaching-primary-learners-top-ten-tips>
3. https://www.researchgate.net/publication/334618999_Teaching_English_in_Primary_Schools_Benefits_and_Challenges
4. <https://www.goabroad.com/articles/teach-abroad/how-to-teach-english-to-young-learners>
5. "Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish" Tajibayev G.Sh.